

(4)
ASYA HUN İMPARATORLUĞU'NDA MÜZİK
Yrd. Doç. Dr. Feyzan GÖHER VURAL*

ÖZET

Türk kültürü ve Türk sanatının temelini teşkil eden Asya Hun İmparatorluğu'nun tarihte büyük bir önemi vardır. Hun dönemi, diğer Türk sanatları gibi, Türk Müziğinin de temelini teşkil etmektedir. Literatür taramasına dayalı olan bu çalışmada, Hun müziğinin yapısı, özellikleri, türleri ve çalgıları üzerine çalışılmıştır. Çalışmada, pirinç düdüklü Hun döneminde kullanıldığı konusunda saptamalar yapılmış ve “hou kya” adlı nefesli çalgı hakkında kimi yeni bilgilere değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türk Kültürü, Türk Müziği, Orta Asya Türkleri, Hunlar, Türk Çalgıları

ABSTRACT

Asian Hun Empire, the origin of the Turkish culture and Turkish art, is very important in the history. Hun period, constitute the origin of Turkish Music as the Turkish arts. This study is based on the literature review, have been studied on Hun music structure, features and music instruments. In this study, have been determined that some brass whistles were used in Hun period and have been mentioned some new information about a wind instrument which name is “hou kya”.

Keywords: Turkish Culture, Turkish Music, Middle Asian Turks, Huns, Turkish Instruments

Giriş

Çeşitli belge ve buluntulara göre tarihte tam teşekkül etmiş ilk Türk devletinin Hunlar olduğu söylenebilir. (Öztuna,2008a:31; Roux,2000:55) M.Ö. III. yüzyıldan başlayarak M.S. 216 yılında dek varlığını sürdüren Asya Hunları, (Büyük Lugat ve Ansiklopedi:1971:56; Gumilev,2002:39) tarih sayfalarında Osmanlılarından sonra en fazla yer alan Türk devletidir. (Öztuna, 2008b: 45) Dayanmış oldukları etnik kuvvet, devlet teşkilatları ve hanedanları da dahil olmak üzere Türk Kültürünün hakim olduğu bir devlet olan Asya Hunlarının (Eberhard, 1996:76), Orta Asya kavimlerini ilk defa bir bayrak altında toplaması bakımından, kültür tarihimiz için büyük bir önemi vardır. (Ögel,2003:43) Türk yaşayış, kültür, sanat ve müzik ürünlerinin kökenini oluşturması açısından da Hunlar ayrıcalıklı bir yere sahiptir. (Diyarbakirli ve Aslanapa,1977:19)

Hunlara ait kültür ürünlerinin arasında, dünyanın en eski dokuma halısı, Türk işleme sanatının bilinen en eski ürünleri, maden sanatına ait incelikle işlenmiş örnekler, deri ve ahşap işlemeciliğinin güzel ürünleri, keramik, resim ve heykel sanatına ait sanat eserleri, Türk evinin ilk gelişmiş örnekleri, bozkır mimarisinde yeni bir devir açan Hun soylularının bir piramidi andıran kurganları, mumyalama teknikleri, dekoratif döğme figürleri gibi pek çok eser ve yapı yer alır. (Diyarbakirli 1972; Eberhard,1996; Gumilev,2002; Kafesoğlu,1995; Koca 2002) Türk müziğinin kökenleri de diğer sanat dalları gibi o dönemlere dayanmaktadır.

Literatür taramasına dayalı olan bu çalışmada, Türk tarihinin çok önemli bir parçasını teşkil eden Asya Hunlarının müzik kültürü özelliklerini, çeşitli kaynak, belge ve arkeolojik kalıntılara dayanılarak ortaya konmak amaçlanmıştır.

* Selçuk Üniversitesi,A.Keleşoğlu Eğitim Fakültesi G.S.E.B. Müzik Eğitimi A.B.D.Öğretim Üyesi.
feyzanvural@selcuk.edu.tr

Asya Hunlarında Müziğin Gelişimi: Hun devleti bir yandan Orta Asya'daki kültür birliğini sağlamış, diğer taraftan dış temaslar sayesinde, kendi topraklarındaki insanların günlük hayatına ve zevklerine dışarıdan yeni gelen unsurları katmıştır. (Ögel,2003:45) Bu anlamda hem geçirdiği müziksel evrimleri, mahiyeti altındaki boy ve budunların hepsine ulaştırarak Türk müziğinin ortak bir dili olmasında etkili olmuştur; hem de Türk müziğini bir dünya müziği durumuna getirmiş, bu şekilde çeşitli müzik kültürlerini etkilemiş ve onlardan etkilenmiştir. Bu durum, Hun müziğinin gerek biçim, gerek çeşit, gerekse kullanılan müzik aletleri açısından gelişmesine neden olmuştur.

Hun hükümdarlarının saraylarında müziğe karşı ilgi duyulduğunu ve sarayda müzik heyetleri olduğunu Çin kaynaklarından öğrenmekteyiz. (Budak,2006:22) Hun büyüklerinin kurganlarında, ölen kişiye ait değerli eşyalar olduğu bilinmektedir. Bu kurganlarda telli sazlar ve davullar bulunması (Çoruhlu,2007:93) Hun ileri gelenlerinin müziğe verdiği önemi göstermektedir. Asya Hunları döneminde dış ülkelerle ilişki ve irtibata önem verilmiştir. (Hey'et,1996:53; Eberhard'dan aktaran Köymen, 1944:51) Bu ilişkiler kültürel etkilenmeleri, dolayısıyla müzik etkileşimini de beraberinde getirmiştir. Hun devrinde Orta Asya'da devletlerarası ilişkilerde, karşı tarafa hediye olarak müzik aleti göndermenin siyasi ve kültürel bir anlamı vardı. (Ying Shih-yü:2002,202) Eldeki belgelere göre Türkler ve Çinliler arasında alınıp verilen armağanlar içinde müzik aletleri önemli yer tutmuştur. (Tuğlacı,1986:3) Hunların İran müzik kültürleriyle de etkileşimi olmuştur. Bunda ve diğer kültürlerle olan karşılıklı etkileşimde özellikle İpek Yolu etkin ve önemli bir rol oynamıştır. Türk müziğinin sonraki kuşaklara aktarılmasında önemli bir işlevi olan ozanların, İpek yolunda gezginci ozan kimliğiyle Türk müziklerinin birbiriyle etkileşiminde ve kaynaşmasında önemli rolü vardır. (Ak,t.y.:36; Budak,2006:25) Hunlar aynı zamanda Moğol müziği ile de ilişki içinde olmuşlardır. (Sarıtış,2009:437)

Müzik türleri: Dini törenlerde, eğlencelerde, savaşlarda, çalışma sırasında, doğum ve ad verme törenlerinde, aşk maceralarında müzik, Türkler için çok önemli bir konumda olmuştur (Hey'et,1996:85)Önceleri sadece tapınma aracı olan müzik, zamanla kendi içinde ayrılmış ve gelişmiştir. Çin belgeleri ve tarihi akış, bu gelişimin Hunlar döneminde başladığını göstermektedir.Bugünkü Türk Halk Müziği, Türk Askeri Müziği ve Dini Müzik geleneklerinin kökleri Hunlara dayanır. (Anadol,2007:623) Kopuz çalan ozanlar Türk Halk Müziğinin temellerini atarken, tuğ takımları ile askeri müzik şekillenmeye başlamış, dini müzik de Kam'larla devam etmiştir.

Asya Hunları döneminde müzik türleri şu şekilde belirtilebilir:

A. Dini Müzik: Hunların Gök Tanrı inancına paralel olarak, Kamlık inancına sahip oldukları bilinmektedir. En kısa tanımıyla, ata ruhları ve doğa varlıkları ile iletişime geçmeye ve onlardan yardım almaya dayanan Kamlık inancında (Dinler Tarihi Ansiklopedisi, 1999:28) din adamları Kamlar (Şamanlar), aynı zamanda müzik yapan kişilerdir. Kamların yaptığı müzik, din, büyü ve tedavi amaçlı idi. (Çoruhlu, 1993: 243) Kam müziği davul ve def eşliğinde ya da eşiksiz olarak, fakat çoğu kez bedensel devinimlerle birlikte gerçekleştirilen ezgili konuşma, sagu(ağıt) ve ilahilerden oluşmaktadır(Şapolyo,1972:237; Göher, 2010:3). Dini seanslarında davul, ruhlarla iletişime geçmek, kötü ruhları topraklardan kovmak gibi çeşitli amaçlara hizmet etmiştir. (Çoruhlu,2002.76) Davul, kimi zaman Kamın göğe yükselmesini ya da yer altına inmesini sağlayan bir aracı, bineği (atı) vazifesini görmüştür. (Drury, 1996: 76). Kam davullarında çeşitli resimler ve mistik işaretler yer almıştır.(İnan,1998:392; Göher,2010:2) Kamlar, çoğu zaman güzel sesli, bilgili, günlük yaşayışı değerlendiren kişiler olmuşlardır. (Anadol,2007:617) Nitekim Hunlarda Kamlar, kimi zaman fazilet ve erdem gibi konularda hükümdarlarla görüş alış verişinde bulunmuşlardır.(Deguignes, 1976:396)

B. Tuğ Müziği: Eski medeniyetlerde askeri müziğin varlığı çeşitli ikonografik resimlerle sabittir. Mısırdaki, Sümerlerde boru ve iri davulların askeri amaçlı kullanıldığı bilinse de, davul, zurna, boru ve zil gibi aletleri takım halinde kullanan ve bu takımları resmi tören ve orduda çaldıranların ilk devletlerin Orta Asya Türk devletleri olduğu tarihi kayıtlarla ispatlanmıştır.(Gazimihal,1955:1) Bilinen ilk askeri müzik topluluğunu Hunlar

kurmuştur.(Ak,t.y.:36) Çin kaynaklarına göre M.Ö. III. yüzyılda Orta Asya Türklerinde askeri müzik anlayışı vardı. Bu müziğin etkileri milattan sonraki yüzyıllarda da devam etmiştir. (Kamacioğlu, 2004: 450) Hunlar döneminde askeri müzik, “tuğ takımları” ile yapılmaktadır. Mehterin temelini teşkil eden tuğ takımı, Hunlarda bayrak (sancak) ile davul, boru ve zilden ibaretti. (Erendil,1992:15; Anadol,2007:623) Hunlarda askeri müzik, resmi ve askeri törenlere, savaş ve yürüyüşlere eşlik etmiştir. Hunların savaşta haykırıışlarının davul sesine karıştığı ve bunun karşı tarafı ürküttüğü çeşitli kayıtlarda yer alır. (Erendil,1992:15)

C. Kahramanlık – destan müziği: Savaşçı bir toplum olan Hunlarda kahramanlık öykülerine ve destanlara müzik eşlik etmiştir. Kahramanlık öykülerini anlatan ozanların, şiirlerini bir müzik aletiyle söyledikleri bilinmektedir. (Hey’et,1996:85) Eski Türklerde ozanların temel çalgısının kopuz çaldığı pek çok kaynakta belirtilir. (Şapolyo,1972:237; Ögel,1984:118; Anadol,2007:617)

Ç. Eğlence müziği: Türklerde dans, müzik ve toplu eğlenceler çok sevilmiştir. En eski Türk destanlarında şölenlere büyük yer ayrılmıştır. (Anadol,2007:617) Çin kaynaklarında Hunların eğlenceyi ve müziği çok sevdikleri belirtilmektedir. (Saritaş, 2009:430) Hunlar yılın çeşitli aylarında toplantı ve festivaller düzenlemişlerdir. Bu törenlerde kutlamalar yapılır, şarkılar söylenirdi. (İzgi,1977: 32; Groot ve Asena: 2011, 85, Mori,1978:220; Seyitdanlıoğlu, 2009:3) Müzik bu tören ve festivallerin vazgeçilmez öğelerinden birisi olmuştur.

D. Günlük hayatı konu alan müzik: Bu müzik türü içine çalışma ritmi içinde oluşmuş olanlar ve aşk, sevgi temalı şarkılar alınabilir. Genellikle göçebe yaşam tarzı sürmekle birlikte, Hunların sabit meskenlerde oturan ve tarımla uğraşan bir topluluğa da sahip olduğu bilinmektedir. Bu toplulukların tarlada çalışırken, ritmik bir ezgi yoluyla çalışma sürecini düzenleştiren, toplu iş gücünü arttıran ezgiler söyledikleri düşünülmektedir. (Budak:2006:20 ; İzgi,1977:29)

E. Ağıtlar: Kırgızlarda ve Kazaklarda devam eden yuğ/yoğ adetinin ve bu cenazelerde kadınların söyledikleri matem ağıtlarına erkeklerin alçak ses tonuyla iştirak ettikleri ezgilerin (Diyarbakirli ve Aslanapa,1977:111-113) Hunlara dayandığı düşünülmektedir. Hun Şamanlarının kimi durumlarda sagu (ağıt) söyledikleri bilinmektedir. Hunların bir savaş sonrasında yaylalarını çok sevdikleri Tanrıdaki kaybetmelerinin ardından söyledikleri ağıtın sözleri şöyledir: “Ch’i-lien dağını kaybettik, Artık altı türlü hayvan ve sığırımız yetişemeyecek, ne acıklı! Bizim Yen-chi dağını kaybettik, Kadınlarımız ve kızlarımız renklerini kaybettiler” (Ögel,1981:633-634; Tecemen,2001:54) Hexi Jiu Shi adlı Çin eserinde kaydedilmiş olan bu ağıt, aynı zamanda günümüze gelebilen tek Hun şarkı sözüdür. (Saritaş,2009:430)

Hun Müziğinin Yapısı Üzerine: Shu Shun-lin’in Hun Kültürü (Hsiung-nu Wen-hua) adlı eseri gibi çeşitli Çin kaynakları, Hunların kendilerine özel bir müziği olduğunu kaydetmiştir. (Saritaş,2010:117) Ama bu müziğe ait nota benzeri bir işaret günümüze gelmemiştir. Ancak, o döneme ait müzik aletlerinin yapısı, başta Çin kaynakları olmak üzere çeşitli belgeler, Hunların sanatsal, kültürel özellikleri ve Türk müziğinin tarihsel süreci göz önüne alınarak, Hun dönemi Türk müziği yapısı hakkında çeşitli yargılara varılabilir. Hun dönemi sanatçıları, günümüze gelebilen çok değerli ürünler ortaya koymuşlardır. Bozkırın tekdüze yaşamında, belki de hayatlarını daha renkli hale getirebilmek için, her türlü eşyalarını süsleme çabasına girmişlerdir. Gerek resimler, gerek heykeller, gerek metal işler, gerekse halı, nakış ve dokumalar üzerindeki desenler, hareketli ve dinamiktir. (Diyarbakirli,1972:155) Bir toplumun ortaya koyduğu sanat dallarına ait ürünlerde ele alınan konuların ve yansıma biçimlerinin benzer olması kuvvetle muhtemeldir. Buradan yola çıkarak, Hun müziğinin de tıpkı diğer sanat ürünleri gibi hareketli, dinamik, coşku dolu temalara sahip olduğu düşünülebilir. Hunların hareketli yaşam biçimleri de bu görüşü desteklemektedir. Bunların yanı sıra ağıtlar ve ağır temalı eserlerin de Hun müziğinde yer aldığı bilinmektedir.

Büyük Hun Devleti ilk kurulduğu yıllarda, Tanrı Dağları’ndaki Altay kültüründen büyük farklılıklar göstermiyordu. (Ögel,1988:12) Müzikte yer alan melodiler bu dönemde, dört perdeli, mod öncesi aşamaya dahildi. Hun dönemi içinde Türk müziği perde dizgesinin dört perdelikten beş perdeliğe ulaştığı tahmin edilmektedir. Beş perdeli (pentatonik) ezgi tipi,

kurulan güçlü siyasal ve kültürel birlik sayesinde Orta Asya Türk boy ve budunlarında kök salmıştır. Böylece Türk müziği “mod öncesi” aşamadan “mod içi” ya da “modal” aşamaya geçerek, Hunlar öncesi döneme göre çok daha ileri bir düzeye erişmiş oluyordu. (Uçan,2000:22-23; Budak,2006:25; Ak,t.y.:36)

Çin kaynaklarında Hunların bahar bayramlarında at yarışları yaptıkları ve şarkılar söyledikleri belirtilmiştir. Kitleler halinde şarkılar söylenmesi Çinlilere biraz farklı görünmüş olmalı ki, kaynaklarında bunu özellikle dile getirmişlerdir. (Ögel,1988:775) Buradan Hunların toplu halde müzik yapmayı sevdikleri anlaşılmaktadır.

Hunlarda Çalgılar: Çalgılar, Orta Asya Türkleri için çok önemli bir yere sahiptir. Çalgılarını ibadetlerinde, savaşlarda ve yola çıktıkları zaman beraberlerinde götürdükleri ve çaldıkları (Şapolyo,1972:237) çeşitli kaynaklarda yer alır.

Hun çalgıları denildiğinde ilk akla gelen davul, Hunların resmi ve dini çalgısıdır. Davul simgesel anlamlarıyla Hun kültürü için ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Davula eski Türklerde “köbürge, küvrüğü, tuğ” isimleri verilmiştir. (Öztuna, 1969:153) Eski Türk devletlerinde hakimiyet belirtileri otağ veya hakanın çadırı, kotuz(şapka tüyü), yay, tuğ ve davuldur. (Hey’et,1996:52) Büyük Hun İmparatorluğunda “davul” tuğ ile eş anlamlıdır ve devletin simgesidir. Türk kağanları, yeni tayin edilen komutan ve beylerine, belirli sayıda tuğ ve davul verirlerdi. (Ögel,1988:692-693) Bir boyun otağına tuğ ve davul dikmesine izin verilmesi, onların siyasal bir birlik olarak tanınması anlamına geliyordu. (Ögel,1984:52) M.Ö.123 yılında Hunları yenen Çin generali için Çin kayıtlarında “Hunların büyük sol generalini yenmişti ve Hun generalinin davulu ile bayrağını almıştı” ifadesi geçer. (Ögel,1984:21) Bu örnekte olduğu gibi Çinliler Hun başkomutanının davulunun elde edilmesini, büyük bir başarı olarak kabul etmektedir. Bağımsızlık ve yetki belgesi sayılan bayrak ile davulun elden gitmesi, idare ve ordunun da dağılmış olması anlamına gelmektedir. (Budak,2006:22) Hunlarda davul, askeri müzik toplulukları olan tuğ takımlarının da baş çalgısıdır. Hunlarda nevbet ve devlet davulları, büyük boyda yapılmıştır. (Ögel, 1987:6) Bir Hun imparatoru ile evlenen Çinli bir prenses, yazdığı bir mektupta Hun Türklerinin davula olan tutkularını şöyle dile getirmektedir: “Davulu her gece durmaz döverler, Ta güneşler doğana dek döverler” (Ligeti’den aktaran Öcal,1985:172) Davul ve bayrak Eski Türklerde aynı zamanda ordunun sinyal düzenini oluşturmaktaydı. Davul, haberleşme, sevk ve idare aracı olarak kullanılmaktaydı ve bu kullanım, eski Türk ordularında uzun bir süre önemini korumuştur. Hücum, baskın, geri çekilme, toplanma ve tehlikeyi haber verme gibi amaçlar, davulla farklı ritimler eşliğinde yapılırdı. (Erendil,1992:13) Orduda davul ve bayraklar birliklerin sayısı kadardı. Yani her birliğe bir davul ve bir bayrak veriliyordu. Bazen karşı orduların aldatılması için davul ve bayrak sayıları arttırılırdı. (Ögel,1984:81) Hunların kullandığı bir diğer davul türü ise “gubing” dir. Bu davul önceleri sadece Hun süvarilerinin at üstünde çaldıkları küçük bir davuldur. Güney Hunlarının çaldığı “Jie davulu” da, gubing’e benzeyen küçük bir davuldur. (Zhang Tieashan ve Liu Weijundan aktaran Sarıtaş, 2009:438) Pazırık kurganlarında, Hunlara ait çok sayıda davul ve davul parçaları bulunmuştur. Hunlardan kalan beşinci Pazırık kurganında ölen kişiye ait değerli eşyalar arasında boynuzdan yapılmış bir davul yer almaktadır. (Diyarbakirli, 1972:17)

Bilinen en eski Türk telli çalgısı olan “kopuz”un kökü ilkçağ Hunlarına dayanır. Hunlarda destanlar, kahramanlık menkıbeleri, aşk türküleri saz şairleri tarafından kopuz eşliğinde çalınırdı. (Tao Ketao’dan aktaran Sarıtaş,2009:436) Hun kurganlarında (3 numaralı Pazırık kurganı) bulunan telli saz parçalarının (Çoruhlu, 2007 :93) büyük olasılıkla kopuz parçaları olduğu düşünülmektedir. Şamanların kopuz çaldığı bilinmektedir (Ögel,1984:118). Kimi şamanların davul yerine iki telli bir çeşit kemençeleri vardır. Bunların kenarları zillerle ve ses veren madeni parçalarla süslenmiştir. Türkler bu müzik aletine “kobuz” derlerdi. (Ögel, 1987:7) Hunlar döneminde kullanıldığı düşünülen kopuzun muhtemelen bir çeşit kemençe olan kobuz olduğu düşünülebilir. Ancak kopuzun bağlamaya benzeyen şeklinin kökleri de Hunlara dayanmaktadır.

Tuğ takımının temellini oluşturan müzik aletlerinden olan borguy (boru) da Hunlar da sık kullanılan müzik aletlerinden birisidir. Cici Han'ın Çin ordularıyla yaptığı bir savaş öncesi, davul ve boruları çaldığı Çin kaynaklarında yer alır. (Ögel,1988:77)

Bir Orta Asya çalgısı olan pipa'nın kökeninin Hunlara dayandığı düşünülmektedir. Hunların pipa çalma konusunda usta oldukları çeşitli Çin kaynaklarında yer alır. (Zhang Tieshandan aktaran Sarıtaş, 2009:436) Çin kültürü üzerine çalışmalar yapan Maurice Courant, kendi Çin müzik monografyasında, Çin'e Doğu Türkistan musiki makamlarını götürüp tanıtan bir Türk "pipa" çalıcısının Su-chi-po adıyla Çin sarayında uyandırdığı takdir ve tartışmaları nakletmiştir. (Budak,2006:21)

Bugün Altaylarda bulunan, Hunlara ait ikinci Pazırık kurganının ilk safhasında, buzlar arasında bozulmadan günümüze gelen çeşitli malzemeler arasında arp benzeri bir müzik aletine ait parçalar bulunmuştur. (Diyarbakirli, 1972:228) Bu durum son derece çarpıcıdır. Bilindiği üzere kurganların içine ölen kişiye ait değerli eşyalar, büyük olasılıkla öbür dünyada da kullanması üzerine yerleştirilirdi. Değerli eşyalar arasında bulunan bu arp parçaları, hem Hunlarda müziğe verilen önemi işaret etmektedir hem de Hunların, muhtemelen ticaret yolları vasıtasıyla, arp benzeri bir aleti tanıdıklarını ortaya koymaktadır.

1962 yılında İç Moğolistan'da Shu-ch'i-kou buluntu yerindeki Hun mezarlarında, müzik aleti olarak kullanıldığı bilinen 6 adet zil bulunmuştur. Bu ziller üzerinde "∧" şekline benzer desenler yer almaktadır. (Kao Yi-wang'dan ileten Sarıtaş,2010:117) Hu-lu-sse-t'ai'daki Hun mezarlarında ise 2 adet bronz zil bulunmuştur. (T'ala-Liang'dan aktaran Sarıtaş,2010:117; Sarıtaş,2009:438)

M.Ö. II. yüzyılda, görevli olarak Türk alemine yollanan bir Çin generalinin dönüşünde, Türklerden alıp getirdiği çalgılarla Çin sarayında bir müzik takımı kurdurup Türk melodileri çaldığı anlaşılmaktadır. Bu çalgıların Hunlara ait olduğu, o çağın tarihçileri tarafından günlük saray kayıtlarına geçirilmiş bulunmaktadır. Bu sazlardan birinin "Hou Kya" adında, ileriden boynu dönük, üzerinde perde delikleri bulunan ve müthiş sesiyle ün yapmış bir üflemeli çalgı olduğu yine aynı kayıtlardan anlaşılmaktadır. (Tuğlacı,1986:3)

Doğu Göktürk Kağanı Ch'i-min'in kuzeni olan A-shih-na Chung'un (Baykuzu,2006:5) mezarında bulunan ve Shaan-hsi Müzesi'nde sergilenen bir resimde (Sarıtaş,2010: 463) görülen aletin, Hunlar zamanında kullanılan ve "Hou Kya" adı verilen çalgı olması kuvvetle muhtemeldir. (Resim 1) Kucakta tutulan bu büyük çalgının, sesinin de tarif edildiği gibi gür olması olasıdır. Ayrıca üflemeli ve ileriden boyunun dönük olması da, resimdeki çalgının Hou-Kya olma ihtimalini güçlendirmektedir.

Resim 1.

İç Moğolistan'daki Tu-lung-tai'deki Hun mezarlarından pirinçten yapılmış bir tür nefesli çalgıya benzeyen eşyalar bulunmuştur. Üzerinde iki delik bulunan bu tür aletlerin, atların başına takılan süs eşyaları olabileceği savunulmaktadır. Kimi arkeologlar ise bunların araba süsleri olabileceğini tahmin etmektedirler. (Sarıtaş,2010:84) Bu aletler, at iskeletleriyle birlikte bulunmasından ötürü at süsü olarak nitelendirilmiş olabilir. Oysa büyük ihtimalle atlara bağlanarak taşınan bu aletlerin, Hunların at üstünde birbirleri ile haberleşmelerini sağlayan müzik aletleri olarak değerlendirilmeleri mantıklı gözükmektedir.

Hunlar hakkında yapılmış bir Çin resmi, Hun hakanının hatununun konak yerinde çalan nevbeti konu almaktadır. Resimde, birisi sancakların altında duran dört davul ve dört çin zurnası görülmektedir. (Ögel,1988:32) Davullar, oldukça büyük, Şaman deflerine benzer şekilde resmedilmiştir. Çin Zurnası olarak adlandırılan müzik aleti ise, yaklaşık 1m. uzunluğunda gözükmektedir. Üst kısmı (ağız bölümü) ince uzun, alta doğru bombeleşerek genişlemektedir.

SONUÇ

Hun müziği, Türk müziğinin kökeni oluşturması bakımından büyük öneme sahiptir. Asya Hun İmparatorluğu döneminde Türk Müziği, biçimsel olarak gelişmiş, etki alanı olarak genişlemiş, barındırdığı tür bakımından çeşitlenmiştir. Bu dönemde askeri müzik, dini müzik, günlük yaşamı konu alan müzikler, kahramanlık konulu müzikler, eğlence müzikleri, ağıtlar bestelenmiştir. Büyük davullar, kopuz ve boruların dışında, Gubing ve Jie adlı küçük davulları ve Pipa'yı ilk kullananlar Hunlar olmuştur. Müzik aleti amacıyla kullanılan ziller, davullar hatta arp benzeri bir çalgı, Hun kurganlarından çıkan çalgılardandır. Ayrıca Çin saray resimleri incelendiğinde dikkat çeken "Hou Kya" adlı, ileriden boynu dönük üflemeli çalgının, Hunlar döneminde kullanıldığı kuvvetle muhtemeldir. Kimi kaynaklarda at süsü olarak geçse de, tarafımızca atlara asılı olarak kullanılan, üzerlerinde delikler bulunan piring boruların, Hunlar tarafından kullanılan bir çeşit düdük olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- AK, Ahmet Ş (t.y.), Türk Musiki Tarihi, Akçağ Basım, Ankara.
- ANADOL, Cemal, F.Abbasova, N.Abbaslı (2007), Türk Kültürü ve Medeniyeti, Bilge Karınca Yayınları, İstanbul.
- BAYKUZU, Tilla D (2006), "Çin Topraklarındaki Bazı Türk Soylularının Kurganları", Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt:21 Sayı:1 Temmuz
- BUDAK, Ogün Atilla (2006), Türk Müziğinin Kökeni – Gelişimi, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- BÜYÜK LÜGAT ve ANSİKLOPEDİ (1971), Cilt VI. Meydan Gazetecilik, İstanbul.
- ÇORUHLU, Yaşar (1993), "Türk Sanatı'nda Görülen Hayvan Figürlerine "Gök ve Yer" Sembolizmi Açısından Bir Bakış", Uluslararası Üçüncü Türk Kültürü Kongresi Bildirileri, 25-29 Eylül 1993, I.Cilt. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- ÇORUHLU, Yaşar (2002), "Hun Sanatı", Türkler Ansiklopedisi, Cilt IV. Türkiye Yayınları, İstanbul.
- ÇORUHLU, Yaşar (2007), Erken Devir Türk Sanatı – İç Asya'da Türk Sanatının Doğuşu ve Gelişimi, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- DEGUIGNES, Joseph (1976), Büyük Türk Tarihi, Türk Kültür Yayınları, İstanbul.
- DİNLER TARİHİ ANSİKLOPEDİSİ - Eski Dinler/Şamanizm ve Musevilik (1999), Medya Ofset, İstanbul.
- DİYARBEKİRLİ, Nejat (1972), Hun Sanatı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- DİYARBEKİRLİ, Nejat ve ASLANAPA Oktay (1977), Türk Tarihi, Yaygın Yükseköğretim Kurumu, Ankara.
- DRURY, Nevill (1996), Şamanizm ve Şamanlığın Öğeleri, Çev. E. Şimşek, İstanbul.
- EBERHARD, Wolfram (1996), Çin'in Şimal Komşuları. Çev:N.Ulutuğ, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu Yayınları VII. Seri – No.9a. Ankara.
- ERENDİL, Muzaffer (1992), Dünden Bugüne Mehter, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- GAZİMİHAL, Mahmut R. (1955), Türk Askeri Muzikaları Tarihi, Maarif Basımevi, İstanbul.
- GÖHER, Feyzan (2010), Kültürel ve Mitolojik Anlamlarıyla Türk Dünyasında Kam (Şaman) Davulu. Basılmamış ders notu.
- GROOT, J.M. De & ASENSA G.A. (2011), 2500 Yıllık Çin İmparatorluk Belgeleriyle Hunlar ve Türkistan, Pan Yayıncılık, İstanbul.
- GUMILEV, Lev N. (2002), Hunlar, Çevi. Ahsen Batur Selenge Yayınları, İstanbul.
- HEY'ET, Cevat (1996), Türklerin Tarihi ve Kültürüne Bir Bakış, Yazıldığı yıl:1838, Türkiye Türkçesine çeviren ve hazırlayan: M.Müdürriszade, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- İNAN, Abdülkadir (1998), Makalele ve İncelemeler I - Eski Türklerde ve Folklorunda "Ant" / Türk Şamanizmi Hakkında / Türkistan'da ve Altaylar'da Son Yıllarda Yapılan

Arkeoloji Araştırmaları (yazılış tarihleri sırasıyla:1948/1926/1948) Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

İZGİ, Özkan (1977), “Hunlar, Göktürkler ve Uygurlarda Geleneksel Festival ve Eğlenceler”, İ.Ü. Tarih Dergisi, Sayı:31 s.29-36

KAFESOĞLU, İbrahim (1995), Türk Milli Kültürü, Boğaziçi Yayınları, İstanbul.

KAMACIOĞLU, Filiz (2004), “Türklerde Müzik”, Türk Tarihi ve Kültürü, Pegem A Yayıncılık, Ankara.

KOCA, Salim (2002), “Eski Türklerde Sosyal ve Ekonomik Hayat”, Genel Türk Tarihi Ansiklopedisi, Cilt II, Yeni Türkiye Araştırma ve Yayın Merkezi, Ankara.

KÖYMEN, Mustafa (1944), “Hsiung-nu’ların Tuku Kabilesi”, (W.Eberhard’ın tezinden) Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, Cilt:3 sayı:1

MORI, Masao (1978), “Eski Bozkır Devletlerinin Teşkilatı”, Tarih Enstitüsü Dergisi, Sayı:9s.209-226

ÖCAL, Sefa (1985), “Eski Türklerde Yiyecekler”, Türk Dünyası Araştırmaları, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

ÖGEL, Bahaeddin (1981), Büyük Hun İmparatorluğu Tarihi I. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ÖGEL, Bahaeddin (1984), Türk Kültür Tarihine Giriş VI. Türklerde Tuğ ve Bayrak, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ÖGEL, Bahaeddin (1987), Türk Kültür Tarihine Giriş IX. Türklerde Halk Musikisi Aletleri, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ÖGEL, Bahaeddin (1988), Türk Kültürünün Gelişme Çağları-Dünden Bugüne. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul.

ÖGEL, Bahaeddin (2003), İslamiyet’ten Önce Türk Kültür Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

ÖZTUNA, Yılmaz (1969), Türk Musikisi Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

ÖZTUNA, Yılmaz (2008a), Cumhuriyet Dönemi Öncesinde Türkler, Babıali Kültür Yayınları, İstanbul.

ÖZTUNA, Yılmaz (2008b), Türk Tarihinden Yapraklar, Ötüken Yayınevi, İstanbul.

ROUX, Jean Paul (2000), Türklerin Tarihi. Çev. A.Kazancıgil ve L.A. Özcan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

SARITAŞ, Eyüp (2009), “Hunlarda Müzik Aletleri ve Eğlence Kültürü”, Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Sayı: 183, s.429-442

SARITAŞ, Eyüp (2010), Çin’de Yapılan Arkeolojik Araştırma ve Kazılara Göre İslamiyet’ten Önce Türklerde Kültürel Hayat, Scala Yayıncılık, İstanbul.

SEYİTDANLIOĞLU, Mehmet (2009), “Eski Türklerde Devlet Meclisi “Toy” Üzerine Düşünceler”, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt:28 Sayı:45 s.1-11

ŞAPOLYO, Enver B. (1972), Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, Güven Matbaası, Ankara.

TECEMEN, Ahmet (2001), Türk Kimliği-İslam Öncesi Edebiyat Zemininde-, Tekten Ofset, Niğde.

TUĞLACI, Pars (1986), Mehterhane’den Bando’ya, Cem Yayınevi, İstanbul.

UÇAN, Ali (2000), Geçmişten Günümüze Günümüzden Geçmiş Türk Müzik Kültürü, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara.

YING-SHIH Yü (2002), Hsiung-nu-Erken İç Asya Tarihi, Ed. Denis Sinor, Çev.S. Esenbal, İstanbul.